

УДК 811'373.613

Луковенко Т. О.

ТЕМАТИЧНИЙ РОЗРЯД ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГОМЕОПАТИЧНОЇ ЛІКАРСЬКОЇ СИРОВИНИ

Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячених дослідженню лексики української гомеопатичної галузі. У пропонованій праці на основі логічного підходу досліджено тематичну класифікацію термінів гомеопатії та проаналізовано тематичний розряд термінів на позначення гомеопатичної лікарської сировини.

Ключові слова: термін, термінологія, тематична класифікація.

Луковенко Т. А. Тематический разряд терминов на обозначение гомеопатического лекарственного сырья. – Статья. Статья продолжает цикл публикаций автора, посвященных исследованию лексики украинской гомеопатической отрасли. В предложенном исследовании на основании логического подхода изучена тематическая классификация терминов гомеопатии и проанализирован тематический разряд терминов на обозначение гомеопатического лекарственного сырья.

Ключевые слова: термин, терминология, тематическая классификация.

Lykovenko T. A. Thematic category of terms for the designation of homeopathic medicinal raw materials. – Article.

This article continues the series of author's publications devoted to the study of vocabulary in Ukrainian homeopathic industry. Presented work based on a logical approach explored in thematic classification terms homeopathy and analyzed thematic category of terms for the designation of homeopathic medicinal raw materials.

Key words: terminology, term, classification of thematic.

Проблема упорядкування сучасної української термінології та її чіткої систематизації перебуває в центрі уваги лінгвістів. Зокрема, важливою передумовою ефективної розбудови сучасної термінологічної системи є тематична класифікація наукових понять, бо такий аналіз пов'язаний із широким практичним використанням.

На сьогодні проблема тематичної класифікації активно дискутується в наукових лінгвістичних колах, що підтверджено студіями Н.О. Гример, О.В. Колган, І.М. Кочан, З.Й. Куньч, М. Польщикою, Н.А. Цимбал, Д.П. Шапран та ін. Проте гомеопатична термінологія як цілісна терміносистема ще не була предметом комплексного лінгвістичного дослідження.

Метою пропонованої статті є аналіз особливостей тематичної класифікації термінів гомеопатії.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: на основі логічного підходу дослідити тематичну класифікацію термінів гомеопатії; проаналізувати тематичний розряд термінів на позначення гомеопатичної лікарської сировини, розкриваючи системні відношення між ними.

Терміни – це спеціальні мовні одиниці, які використовують для номінації певних наукових понять. Місце терміна в терміносистемі визначається його залежністю від системи понять цієї науки. Відбувається взаємовплив і взаємозв'язок між терміном і системою: система визначає кожен окремий термін, а кожний окремий термін виявляється у взаємодії з іншими термінами, що належать до цієї терміносистеми.

У сучасному термінознавстві наявні такі підходи до вивчення семантичної системи науково-технічних термінів, як логічний, лінгвістичний і термінознавчий [2, с. 124–126].

Систематизація термінології на основі логічного підходу передбачає створення тематичної

класифікації термінів та виявлення ієрархії наукових понять будь-якої галузі знань.

Спираючись на думку З.Й. Куньч, систему гомеопатичної термінології розглядаємо як сукупність тематичних угруповань, під якими розуміємо різні за обсягом і структурою семантичні об'єднання спеціальних слів за екстралінгвальними ознаками [1, с. 57].

Проаналізовані на основі логічного підходу тематичні розряди охоплюють неоднакову кількість термінологічних одиниць і характеризуються складною внутрішньою структурою.

В українській гомеопатичній термінології виділяємо такі різновиди тематичних угруповань:

- тематичний розряд (далі – ТР);
- тематична група (далі – ТГ);
- тематична підгрупа (далі – ТП);
- тематичне гніздо (далі – ТГн).

Такий поділ зумовлено неоднаковим характером системних зв'язків гомеопатичних термінів на різних рівнях членування аналізованої терміносистеми.

Гомеопатія як комплексна наука поєднує в собі окремі аспекти дослідження суміжних дисциплін: анатомії, біології, психології, педагогіки, фармакології, хімії тощо. Отже, терміни гомеопатичної термінології поділяємо на такі тематичні розряди: ТР власне гомеопатичних термінів, ТР термінів на позначення гомеопатичної лікарської сировини, ТР термінів фармакології та фармації, ТР медичних термінів, ТР психологічних термінів, ТР педагогічних термінів.

Розглянемо докладніше *тематичний розряд термінів на позначення гомеопатичної лікарської сировини*.

До ТР термінів на позначення гомеопатичної лікарської сировини належать номени, об'єднані в такі тематичні групи:

- ТГ сировина рослинного походження;

- ТГ сировина тваринного походження;
- ТГ сировина мінерального походження;
- ТГ сировина хімічного походження;
- ТГ сировина енергетичного походження;
- ТГ нововведення.

До тематичної групи *сировина рослинного походження* (яку так само додатково класифікують на *свіжу рослинну сировину* та *суху рослинну сировину*) належать номінації понять, об'єднані в ТП:

- ТП морфологічні види рослинної лікарської сировини;
- ТП секрети рослин;
- ТП вищі рослини;
- ТП лишайники;
- ТП гриби;
- ТП алергенна сировина.

ТП морфологічні види рослинної лікарської сировини вміщує такі терміни: *насіння, пагін, листя, стебло, бульба, бульбоцибулина, кора, кореневище, бульбокорінь, квіти, плоди, бруньки, горіх, сморж, суцвіття, шишка* тощо.

ТП секрети рослин об'єднує терміни на позначення специфічних речовин, що виробляються та виділяються спеціальними структурами видільної системи рослин і використовуються для виготовлення гомеопатичних лікарських засобів: *нектар, ефірне масло, камедь, сік, слизи* та ін.

До ТП вищі рослини входять номени на позначення назв вищих рослин, які є гомеопатичною лікарською сировиною: *айва бенгальська, алое деревовидне, амі зубна, бакаутове дерево, береза повисла, ваніль, вільха сіра, вітекст священний, гіркокаштан звичайний, грейпфрут, ефедра двоколоскова, зозулинець чоловічий, іберійка гірка, кавове дерево, кавун колоцинт, ломиніс прямий, мак снотворний, пізньоцвіт, плаун булавовидний, полин гіркий, приворотень звичайний, самосил гайовий, самшит вічнозелений, сандал білий, софора японська, хміль звичайний, цеанотус американський, цибуля трубчаста, цикута отруйна, чистотіл великий, яловець козацький* тощо.

ТП лишайники об'єднує номени на позначення назв лишайників: *ягель («олений мох»), центрація («ісландський мох»)* та ін.

ТП гриби містить номени на позначення назв грибів: *мухомор червоний, печериця звичайна, порхавка гігантська* та ін.; назв грибів-паразитів: *сажка, ріжки, чага, трутовик* та под.; назв цвілевих грибів: *дріжджі, мукор* тощо.

До ТП алергенна сировина входять номінації: *кава, шоколад, пилок* і т. ін.

Тематична група найменувань *сировина тваринного походження* об'єднує такі ТП: назви органів і тканин здорових людей та тварин, які використовують для виготовлення органопрепаратів, саркодів, суїс-органних препаратів (ТП *здорові органи*); назви продуктів життєдіяльності, секретів органів і тканин організму (ТП

секретії організму); назви вихідної сировини, що є ізольованими клітинами (ТП *клітинна сировина*); назви тваринної сировини, що викликає алергії (ТП *алергенна сировина*); назви патологічно змінених органів та тканин людини, продуктів розпаду органів тварин, змертвілих мікроорганізмів чи рідин організму, що містять збудники хвороб чи продукти їхнього метаболізму (ТП *патологічно змінені тканини*).

ТП здорові органи містить такі номени: *голова, серце, печінка, хребет, око, легені, аорта тварини, свіжа яловичина, хрящова тканина, товста кишка, шкіра свині, ембріон тварини (ссавці), придаток яєчка, пупковий канатик корови, епітеліальні тканини, ДНК людини, яєчники, тестикули бика, підшлункова залоза, плацента плодова, вени* тощо.

ТП здорові органи містить низку ТГн: *епітеліальні тканини (епітеліальні тканини паразитовидної залози, епітеліальні тканини щитовидної залози, епітеліальні тканини надниркової залози), ТГн яєчники (яєчники корів, яєчники овець)* та ін.

До ТП клітинна сировина входять номени *клітинних концентратів – концентрати тромбоцитів, концентрати лейкоцитів, концентрати лімфоцитів, концентрати еритроцитів* і под.

ТП клітинна сировина за розмірами: *молекули, макромолекули, органели* та ін. Термін *органели* виступає гіперонімом термінів *мітохондрії, лізосоми, рибосоми, клітинне ядро*.

ТП продукти життєдіяльності, секрети органів об'єднує терміноодиниці: *молоко, сеча, сперма, мускус, отрута, слизова шлунку, слизова травної залози, інсулін, гормони росту* та ін. До ТГн *молоко* входять лексеми *коров'яче молоко, козине молоко, кумис, молоко сучки (молоко лабрадора), котяче молоко, жіноче молоко, молоко левиці, молоко самки дельфіна, молоко самки слона, молоко самки шимпанзе* тощо). Лексема *коров'яче молоко* так само виступає гіперонімом термінів *згорнене коров'яче молоко, зняте коров'яче молоко*, а також гіперонімом до групи термінів *продукти з коров'ячого молока – вершки, вершкове масло, молозиво*.

ТП сировина із тварин та комах поєднує в собі номени на позначення назв тварин та комах, здорове тіло яких використовують для виготовлення гомеопатичних лікарських засобів повністю чи частково: *морська зірка, рак річковий звичайний, бджола медоносна, курча, скорпіон австралійський, омар, саламандра біла, ящірка звичайна, іспанська мушка, воші, клоп постільний звичайний, равлик кримський, жук колорадський, хамелеон, шершень, павук-птахоїд, електричний скат, восьминіг плямистий, берберійська качка, черепаха грецька, каракація, вівця, лосось* тощо.

До ТП отрути тваринного походження відносно номени на позначення назв тварин, отруту

яких використовують для виготовлення гомеопатичних лікарських засобів: *павук австралійський, бджола медоносна, морський дракон (риба), гадюка звичайна, змія морська, змія сурукуку, змія бушмейстер, змія жарарака* та ін.

До ТП патологічно змінені тканини, що використовують у гомеопатії як сировину для виготовлення нозодів та аутонозодів, відносимо номени: *гній із карбункула, ізольований штаб із фекалій, кров, культура гарднерелли, культура стрептокока, культура хламідії, лусочки шкіри, секрет пухирців простого герпесу, секрет пухирців поясуватого герпесу, сироватка крові, сперма, слина скаженої собаки, тканина атероми бронха, тканина аденоми молочної залози, тканина аденоми передміхурової залози, уражене волосся, уражені частини шкіри, харкотиння хворих на коклюш* тощо.

ТП тваринна алергенна сировина поєднує в собі номени на позначення змішаної групи тваринної сировини, що викликає алергічні реакції: *павутиння, пір'я, шерсть, яйця* тощо.

Тематична група *сировина мінерального походження* об'єднує терміни на позначення сировини, що репрезентує природні неорганічні речовини.

ТГ *сировина мінерального походження* поділяємо на такі підгрупи:

- ТП *мінерали*;
- ТП *метали*;
- ТП *вода*.

До ТП мінерали належать терміни: *гірський кришталь, малахіт, пірит, діаспор, мармур, магnezит, циркон, графіт, скородит, арацит, арагоніт, фармаколіт, нонтродит, корали, онікс, лабрадор, гіпс, доломіт, вапняк, сталактит, уранініт* і под.

До ТП метали входять терміноодиниці: *залізо, срібло, золото, мідь, олово, свинець, алюміній, магній, хром, марганець, нікель, кобальт, цинк, платина, уран, паладій, осмій, стронцій* та ін.

ТП вода об'єднує лексеми: *мінеральна вода, морська вода, сухий залишок води, грязюка морська*. У складі ТП *вода* виділяємо тематичні гнізда: гіперонім *мінеральна вода* має гіпоніми: *мінеральна вода джерела Бартфельд, мінеральна вода Троянського джерела, мінеральна вода джерела Св. Козьми та Даміана, мінеральна вода джерела Геттісбург, мінеральна вода «Нарзан»* тощо. Гіперонімом до номінацій *сухий залишок води Хрестового джерела, сухий залишок води Лісово-*

го джерела тощо виступає термін *сухий залишок води*.

Тематична група *сировина хімічного походження* об'єднує дві тематичні підгрупи:

- ТП *хімічна сировина органічного походження*;
- ТП *хімічна сировина неорганічного походження*.

ТП хімічна сировина органічного походження вміщує одиниці на позначення назв органічних кислот: *кислота оцтова, кислота буриштинова, кислота яблучна, кислота лимонна, кислота молочна, кислота винна, кислота мурашина, кислота фумарова* тощо.

До ТП хімічна сировина неорганічного походження відносимо терміни на позначення назв неорганічних солей: *нітрат срібла, нітрат калію, нітрат натрію, фосфат калію, фосфат магнію, фосфат кальцію, йодат заліза, йодат міді, йодат золота, сульфат заліза, сульфат кальцію, сульфат калію, хлорид магнію, ацетат заліза, карбонат калію, біхромат калію* та ін.; назв окисів: *окис алюмінію, окис хрому, окис ртуті, окис цинку* тощо.; назв неорганічних кислот: *кислота соляна, кислота азотна, кислота фосфорна, кислота сірна, кислота вугільна* й под.

ТГ *енергосировина* об'єднує номени *вогонь, енергія Місяця, енергія Сонця, енергія Північного магнітного полюса Землі, енергія Південного магнітного полюса Землі, електрична напруга* тощо.

ТГн *електрична напруга* містить терміни: *надвисока електрична напруга, атмосферна (статична) електрична напруга*.

ТГ *нововведення* охоплює номінації: *пластик, кока-кола, рекламний газ* та ін.

Отже, українська гомеопатична термінологія є складним ієрархічним утворенням, побудованим зі слів і словосполук, які виконують функції термінів. Проведене дослідження уможливило висновки про те, що система термінів досліджуваної галузі є досить чіткою та логічною.

Перспективним вважаємо подальше дослідження тематичної класифікації термінів гомеопатичної галузі.

Література

1. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність : [монографія] / З. Куньч. – Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 216 с.
2. Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – 3-е изд. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 256 с.